
Magdalena Karciaz
Uniwersytet Wrocławski
ORCID: 0000-0002-9976-1496

Anna Markiewicz
Biblioteka Politechniki Wrocławskiej
ORCID: 0009-0009-4497-2497

Biblioteki niepublicznych szkół wyższych w Polsce – analiza porównawcza (1990–2010 a rok 2024)

Wstęp

Biblioteki niepublicznych¹ szkół wyższych w Polsce zaczęły powstawać w latach 90. XX wieku². Od tego czasu przeszły, podobnie jak uczelnie niepubliczne, dynamiczną ewolucję. To już ponad trzy dekady ich funkcjonowania, dlatego ich rozwój jest wart uwagi. Czynniki, które zintensyfikowały ich zmiany to: przemiany polityczne, rozwój gospodarczy oraz technologiczny. Biblioteki niepaństwowych szkół wyższych (BNSW), jako część organizacji prywatnej, odzwierciedlają przemiany rynku edukacyjnego³. W roku 2024 przejawy tego można zauważyć np. w likwidacji

¹ Określenie „niepubliczne” zostało przejęte z dokumentów Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, choć w kontekście językowym precyzyjniejszym określeniem byłoby „niepaństwowe”, jako nie należące do państwa (szczególnie pod względem kapitału).

² J. Przybysz, P. Pioterek, *Raport o bibliotekach wyższych szkół niepaństwowych w Polsce*, „Biuletyn EBIB” 2001, nr 5(23), [on-line:] www.ebib.pl/2001/23/przybysz.html – 5.06.2025.

³ *Edukacja*, Główny Urząd Statystyczny, [on-line:] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/> – 5.06.2025.

stacjonarnych bibliotek. Zmiany demograficzne oraz nowe rozwiązania technologiczne, związane z uczeniem maszynowym programami sztucznej inteligencji stwarzają wiele możliwości, ale rodzą również niepokój. Spadek liczby osób korzystających ze zbiorów (niż demograficzny), czy zmiany dostępu do nich związane z prawami autorskimi i eksploracji danych (ang. *data miningu*) wywierają wpływ na przekształcanie usług świadczonych przez biblioteki. Ponieważ w 2024 r. biblioteki działają w innym otoczeniu niż w 2010 r., pod względami finansowymi, organizacyjnymi czy technologicznymi, analiza ta ma na celu uchwycenie fragmentu tych zmian i umiejscowienie tych bibliotek na mapie Polski

Przedmiot badań

Lata 90. w Polsce to okres przeobrażeń, z perspektywy państwa pokomunistycznego w rynek kapitalistyczny⁴. Obszar działań edukacyjnych uwolnił się z państwowego monopolu, co ma odzwierciedlenie w liczbie powstałych w okresie 1990–2010 uczelni niepublicznych. W 2010 r. istniało 317 działających niepublicznych szkół wyższych (NSW)⁵. 115 z nich było wyższymi szkołami zawodowymi. Zgodnie z założeniami prawnymi uczelnie te miały posiadać zaplecze dydaktyczne, do którego zaliczała się biblioteka⁶. Nowo powstające biblioteki niepublicznych szkół borykały się z kluczowymi wyzwaniami takimi, jak:

- braki lokalowe i finansowe – adaptacja nieprzystosowanych pomieszczeniach, dzielonych z innymi jednostkami uczelni;
- ograniczone zbiory – minimalne księgozbiory związane z liczbą osób studiujących;
- braki kadrowe – zatrudnianie minimalnej liczby pracowników lub dzielenie obowiązków bibliotekarskich pomiędzy kadrą administracyjną uczelni.
- niski poziom rozwoju technologicznego – brak własnego sprzętu, programu czy oparcie systemu wypożyczania na katalogach kartkowych.

⁴ J. Sawulski, *Pokolenie '89. Młodzi o polskiej transformacji*, Warszawa 2019; E. Dunn, *Prywatyzując Polskę*, Warszawa 2017.

⁵ M. Karciarz, *Biblioteki niepaństwowych szkół wyższych w Polsce w latach 1990–2010: powstanie, rozwój, perspektywy*, praca doktorska pod kier. prof. dr hab. Bogumiły Staniów, Wrocław, 2013.

⁶ M. Serafin, *Biblioteka akademicka w świetle obowiązującego prawa*, „Biuletyn EBIB” 2004, nr 2 (53), [on-line:] <https://www.ebib.pl/2004/53/serafin.php> – 1.06.2025.

Poprawa ich funkcjonowania nastąpiła po roku 2000, kiedy to zmiany technologiczne zaczęły przyspieszać, a w Polsce rozpoczęto intensywne korzystanie z funduszy unijnych⁷. Dzięki konieczności poszukiwania alternatywnych form finansowania uczelnie niepubliczne zaczęły czerpać z projektów i wdrażać zintegrowane systemy biblioteczne. Powstawały też oprogramowania bezpłatne typu *open source* np. system KoHa⁸, które umożliwiały zmiany technologiczne w obsłudze użytkowników. Przez ten czas szkoły niepubliczne rozwijały się⁹ i poszerzały swoją ofertę edukacyjną, co skutkowało zwiększeniem finansów na działanie uczelni i dawało podstawę do zmian w ich bibliotekach. Mimo rozwoju zaplecza technologicznego niektóre biblioteki nie miały własnych, dedykowanych do ich działalności lokali, a władze uczelni podpisywały np. porozumienia z zewnętrznymi bibliotekami na świadczenie usług informacyjno-bibliotecznych¹⁰. Miało to zapewnić spełnienie wymogów ministerialnych i minimalizowanie wydatków na biblioteki uczelniane.

W 2024 r. znaczenia nabierają takie elementy, jak:

- niż demograficzny – zmniejszająca się liczba studentów bezpośrednio przekłada się na spadek liczby czytelników, a to wpływa na postrzeganie uczelnianej biblioteki jako zbędnej;
- cyfryzacja zasobów – biblioteki tradycyjne wypierane są na rzecz wirtualnych bibliotek i baz danych, które przechowywać mogą niezliczoną ilość danych, w porównaniu do bibliotek, które ograniczone są pomieszczeniem;
- zmiany w finansowaniu – biblioteki częstokroć utrzymywane były tylko ze środków uczelni lub finansowane w ramach partnerstwa z sektorem prywatnym czy z dotacji unijnych.

⁷ J. Niedźwiecka-Ambroziak, *Wpływ wykorzystania dotacji ministerialnych i funduszy unijnych na kształtowanie się zbiorów w bibliotece uczelni niepublicznej na przykładzie biblioteki Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu*, „Studia o Książce i Informacji” 2016, t. 35, <https://doi.org/10.19195/2300-7729.35.3>; A. Januszko-Szakiel, K. Imiołek, A. Fajfer, *Źródła finansowania projektów bibliotecznych. Na przykładzie Biblioteki Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*, „Biuletyn EBIB” 2013, nr 4 (140), [on-line:] <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/458/530> – 2.06.2025.

⁸ KoHa – *Histrory*, Official Website of Koha Library Software, [on-line:] <https://koha-community.org/about/history/> – 5.06.2025.

⁹ *Model współdziałania uczelni publicznych i niepublicznych – stan obecny i perspektywy. Materiały z ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej w dniu 7 listopada 2003 roku w Wyższej Szkole Ubezpieczeń i Bankowości w Warszawie*, red. J. Woźnicki, [on-line:] https://www.frp.org.pl/images/publikacje/publication/model_wspoldzialania_fpake_tekst_1.pdf – 20.05.2025.

¹⁰ J. Turowska, *Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta. Stan na początku 2006 r.*, „Biuletyn EBIB” 2006, nr 11 (81), [on-line:] <https://www.ebib.pl/2006/81/a.php?turowska> – 30.05.2025; M. Jędralska, *Nowe życie online, czyli publikacje uczelni niepublicznej w środowisku cyfrowym*, „Bibliotheca Nostra” 2009, nr 3/4, s. 55–66.

Badanie i jego wyniki

Biblioteki niepublicznych szkół wyższych, w stosunku do 2010 r., przeszły liczne zmiany związane z przekształceniem się sektora uczelni wyższych, dlatego kluczowym zagadnieniem jest sprawdzenie jak wygląda ich stan na rok 2024. W tym celu porównano dane z doktoratu: *Biblioteki niepaństwowych szkół wyższych w Polsce w latach 1990–2010: powstanie, rozwój, perspektywy* (służy to za ilustrację stanu z lat 1990–2010), z danymi zebranymi w 2024 r. i na początku 2025 r. Analiza ilościowa i jakościowa została przeprowadzona w kilku obszarach:

- zmiany technologiczne – na podstawie danych zawartych w narzędziu Wayback Machine porównano, jakimi zasobami technologicznymi dysponowały biblioteki i jak kreowane były, i czy w ogóle, w przestrzeni internetowej na początku swojego istnienia, a jak są kreowane w 2024 r.;
- zmiany w strukturze organizacyjnej – dzięki odpowiedziom ankietowym z bibliotek, można porównać stan liczbowy pracowników oraz zajmowane przez nich stanowiska;
- nowe role bibliotek – wzrost znaczenia zasobów elektronicznych wpływa na zatracenie znaczenia tradycyjnej (fizycznie istniejącej) biblioteki. Na podstawie danych ze stron internetowych i odpowiedzi ankietowych z bibliotek sprawdzono, czy posiadają one zasoby online i własne lokale.

Punktem wyjścia do badania powyższych zagadnień było zlokalizowanie tych instytucji na mapie Polski, przyjrzenie się ich położeniu oraz sprawdzeniu czy na tej podstawie można wysnuć wnioski do dalszej analizy. W zrozumieniu funkcjonowania tego typu bibliotek, pomoc może ogólna znajomość tendencji, które pojawiały się wraz z rozwojem uczelni. Bazując na danych zebranych w doktoracie¹¹ można wywnioskować, że w 2010 r., istniało 317 działających niepublicznych szkół wyższych. 115 z nich było wyższymi szkołami zawodowymi. W 2024 r. stan ten wygląda już inaczej. Część z nich się przekształciła i zmieniła nazwę, a część została zamknięta.

Analiza ilościowa bazuje na uczelniach uwzględnionych w bazie RAD-ON¹². Są to wszystkie uczelnie ze statusami: działająca, przekształcona, status nieustalony, w likwidacji, wykreślona, zlikwidowana. Jest w niej

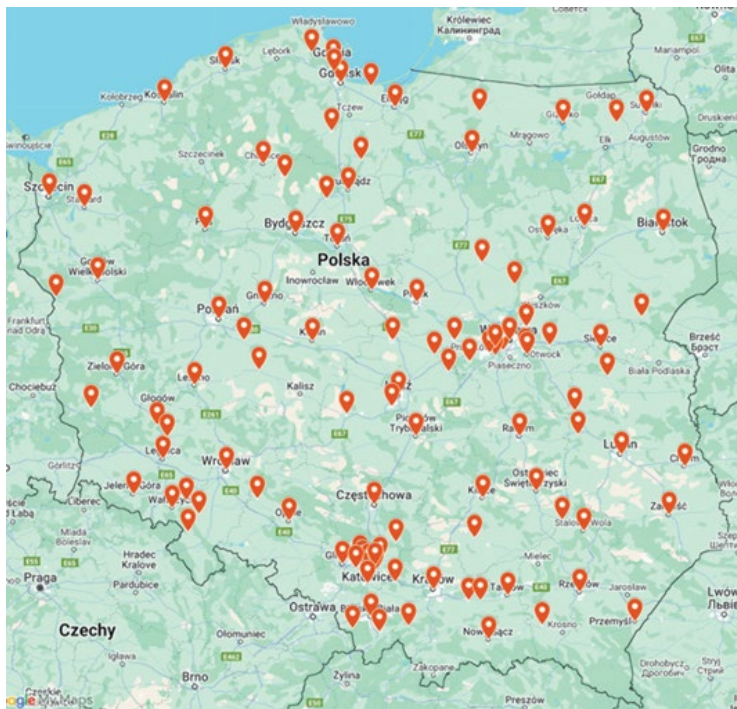
¹¹ M. Karciarz, dz. cyt.

¹² *Ewidencja uczelni niepublicznych*, RAD-ON, 2024, [on-line:] https://radon.nauka.gov.pl/dane/ewidencja-uczelni-niepublicznych?statusCode=OPERATING&statusCode=TRANSFORMED&statusCode=UNEXPECTED_STATUS&statusCode=IN_LIQUIDATION&statusCode=ERASED_FROM_EUN&statusCode=LIQUIDATED&pageNumber=1 – 5.06.2025.

386 pozycji, z tym że brakuje pozycji: 143, 147, 156, 171, 175, 198, 219, 224, co daje 378 uczelni w różnym stadium działalności. Samo badanie obejmuje jednak 400 placówek. Są to te istniejące w 2010 r. i te, które działały w 2024 r. Na tej podstawie określić można, że w 2024 r.:

- 206 uczelni działało;
- 194 uczelni nie działało;
- w jednej uczelni, ze względu na zamknięcie, nie można było określić w jakiej miejscowości się znajdowała;
- 12 uczelni, które były na liście w 2010 r., nie pojawiają się już na niej w 2024 r.;
- statusu 5 uczelni nie da się określić, na podstawie dostępnych źródeł internetowych. Widnieją one tylko w bazie RAD-ON. Obecnie uznane są za niedziałające.

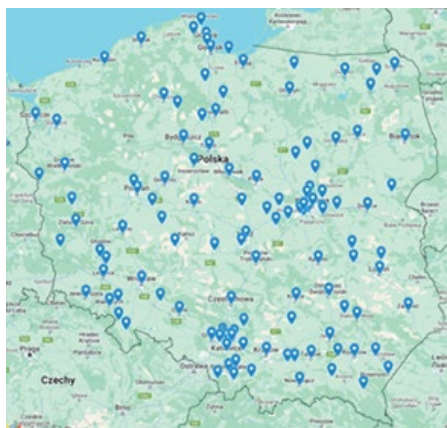
Dzięki tym danym można określić miasta, w których uczelnie te się znajdowały. W 2010 r. istniało 317 szkół w 108 miastach. Miasta, z istniejącymi w 2010 r. uczelniami przedstawia poniższa mapa (il. 1).

Ilustracja 1. Mapa przedstawiająca miasta, w których istniały niepubliczne szkoły wyższe w 2010 r.

Źródło: opracowanie własne.

Na mapie poniżej (il. 2) pokazane są natomiast zarówno placówki zlikwidowane/w likwidacji oraz działające w 2024 r.

Ilustracja 2. Aktywne i nieaktywne NSW w 2024 r. (niebieskie)

Ilustracja 3. Miasta, w których działały NSW w 2024 r. (żółte)

Źródło: opracowanie własne.

Takie rozmieszczenie na mapie pokazuje kondensację miejsc, gdzie najczęściej pojawiały się niepubliczne szkoły wyższe. Łącznie jest to 120 miast w całej Polsce (dla zamkniętych i otwartych placówek). Działające niepubliczne szkoły wyższe znajdują się w 74 miejscowościach. Można zauważyć zagęszczenie niepublicznych szkół wyższych wokół Górnego Śląska – okolic Katowic. Stawiamy hipotezę, że łączy się to z zapotrzebowaniem na wykwalifikowanych pracowników w różnych dziedzinach i transformacji zawodowej branży górniczej. Założenie nasze wymaga pogłębienia i osobnej analizy¹³. Podobna sytuacja zagęszczenia uczelni występuje w Warszawie i jej okolicy. Stolica przyciąga osoby studiujące, ale również pracowników, którzy mogą w takich placówkach podnosić kwalifikacje. Ciekawym zjawiskiem jest to, że wschodnia ściana Polski przewyższa liczbowo część zachodnią, pod względem lokalizacji takich placówek. Dla porównania na mapie trzeciej (il. 3) przedstawiono tylko te miasta, w których w 2024 r. niepubliczne szkoły wyższe działały aktywnie. Widoczny jest brak placówek w północno-zachodniej części Polski, ale również niewiele ich działa w centralnej części kraju. Powstaje przez to pytanie: *czy nie ma w tych rejonach zapotrzebowania na tego typu instytucje edukacyjne?*

¹³ Dane dotyczące restrukturyzacji górnictwa zawiera platforma danych o energii, klimacie i górnictwie w otwartym dostępie: <https://energy.instrat.pl/gornictwo/>.

Biblioteki niepublicznych uczelni wyższych zaczęły powstawać w 1990 r., co może być przejawem zapotrzebowania na nowe kwalifikacje. To również dowód intensywnego rozwoju pracowników kadry zarządzającej, przebranżawiania się środowisk robotniczych i rolniczych na wschodzie kraju. Dla pełniejszego porównania stanu obecnego z rokiem 2010 stworzona została poniższa mapa (il. 4).

Ilustracja 4. Mapa przedstawiająca NSW działające w 2010 (żółte) r. i działające 2024 r. (niebieskie)

Źródło: opracowanie własne.

Żółtym kolorem zaznaczono placówki działające w 2010 a niebieskim działające w roku 2024. O ile większość miejsc się pokrywa w obu okresach, to widoczne jest zwiększenie się liczby niepublicznych uczelni wyższych w okolicy dużych miast i dynamicznie rozwijających się regionów. Jest więcej placówek w okolicy Warszawy, Śląska i Dolnego Śląska. Widoczna jest jednak tendencja spadkowa (tab. 1), w zakresie zarówno powstawania nowych placówek, jak i rozszerzania działalności na inne miasta.

Liczba szkół spadła w badanym okresie aż o 1/3. W przypadku miast jest to o 35,75% mniej. Związane jest to zarówno ze spadkiem demograficznym, trudnościami na rynku pracy, jak i zmniejszonym zapotrzebowaniem na usługi edukacyjne, ze względu na rozszerzające się oferty studiów na państwowych uczelniach, zmiany w trendach zdobywania wykształcenia (mikropoświadczenia, certyfikaty, kursy online)¹⁴.

Tabela 1. Ilościowy rozkład szkół wyższych w miastach według lat

Liczba niepublicznych szkół wyższych w 2010 r.	W ilu miastach znajdowały się te szkoły:	Liczba niepublicznych szkół wyższych w 2024 r.	W ilu miastach znajdowały się te szkoły:
317	108	206	74

Źródło: opracowanie własne.

Poniżej prezentujemy rozkład liczbowy wszystkich miast, w których znajdowały się placówki niepubliczne (tab. 2). Przedstawia on liczbę działających placówek w 2010 r. (na podstawie doktoratu) i dane ze wspomianej bazy RAD-ON, w zakresie danych z 2024 r.

Tabela 2. Placówki działające w 2010 r., w danym mieście oraz niedziałające i działające placówki w danym mieście w 2024 r.

Miasto	Placówki działające w 2010 r.	Miasto	Liczba zamkniętych/ w likwidacji/ wykreślonych w 2024 r.	Placówki działające w 2024 r.
Białystok	8	Białystok	4	4
Bielsko-Biała	5	Bielsko-Biała	2	5
Bochnia	1	Bochnia	1	0
Brzeg	1	Brzeg	0	1
Brzesko	1	Brzesko	1	0
Bydgoszcz	5	Bydgoszcz	4	4
Bytom	1	Bytom	1	0
Chełm	1		0	0
Chojnice	1	Chojnice	0	1
Chorzów	2	Chorzów	1	1
Chrzanów	1	Chrzanów	1	0

¹⁴ Mikropoświadczenia będą dostępne dla wszystkich, IBE, [on-line:] <https://ibe.edu.pl/pl/aktualnosci/2622-mikroposwiadczenia-beda-dostepne-dla-wszystkich> – 7.06.2025.

Miasto	Placówki działające w 2010 r.	Miasto	Liczba zamkniętych/ w likwidacji/ wykreślonych w 2024 r.	Placówki działające w 2024 r.
Ciechanów	1	Ciechanów	0	1
Częstochowa	4	Częstochowa	1	3
Dąbrowa Górnicza	2	Dąbrowa Górnicza	0	2
Dzierżoniów	1		0	0
Elbląg	1	Elbląg	1	1
Elk	0	Elk	1	0
Falenty	1	Falenty	1	0
Gdańsk	8	Gdańsk	3	6
Gdynia	4	Gdynia	3	2
Giżycko	1	Giżycko	1	0
Gliwice	1	Gliwice	1	0
Gniezno	1	Gniezno	0	1
Gorzów Wlkp.	1	Gorzów Wlkp.	1	2
Grudziądz	1	Grudziądz	2	1
Inowrocław	0	Inowrocław	0	1
Jarocin	1	Jarocin	1	0
Jasło	1	Jasło	0	1
Jelenia Góra	1	Jelenia Góra	1	0
Józefów	1	Józefów	0	1
Junoszyno	1	Junoszyno	1	0
Katowice	9	Katowice	5	6
Kęty	0	Kęty	1	0
Kielce	8	Kielce	4	5
Kłodzko	0	Kłodzko	1	1
Konin	2	Konin	0	2
Kostrzyn nad Odrą	1	Kostrzyn nad Odrą	1	0
Koszalin	1	Koszalin	1	1
Kraków	10	Kraków	7	5
Kutno	1	Kutno	0	1
Kwidzyn	1	Kwidzyn	0	1
Legionowo	0	Legionowo	1	0
Legnica	2	Legnica	2	1

Miasto	Placówki działające w 2010 r.	Miasto	Liczba zamkniętych/ w likwidacji/ wykreslo- nych w 2024 r.	Placówki działające w 2024 r.
Leszno	2	Leszno	1	1
Lidzbark Warmiński	1	Lidzbark Warmiński	1	0
Lubartów	0	Lubartów	1	0
Lubin	1	Lubin	1	0
Lublin	5	Lublin	2	4
Łomianki	0	Łomianki	1	0
Łomża	2	Łomża	0	3
Łowicz	1	Łowicz	1	0
Łódź	19	Łódź	10	12
Łuków	1		0	0
Mielec	0	Mielec	0	1
Mińsk Mazowiecki	1	Mińsk Mazowiecki	1	0
Mysłowice	1	Mysłowice	1	0
Nadarzyn	1	Nadarzyn	1	0
Nowa Ruda	1	Nowa Ruda	1	0
Nowy Sącz	2	Nowy Sącz	3	1
Olecko	1	Olecko	1	0
Olsztyn	3	Olsztyn	2	1
Opole	1	Opole	0	1
Ostrołęka	2	Ostrołęka	1	1
Ostrowiec Święto- krzyski	1	Ostrowiec Święto- krzyski	0	1
Ostrów Wielkopolski	0	Ostrów Wielkopolski	1	0
Otwock	1	Otwock	1	1
Pabianice	1	Pabianice	1	0
Piła	1		0	0
Pińczów	1	Pińczów	0	1
Piotrków Trybunalski	1	Piotrków Trybunalski	1	0
Płock	1	Płock	0	1
Podkowa Leśna	1	Podkowa Leśna	1	0
Polkowice	1	Polkowice	0	1
Poznań	18	Poznań	9	14

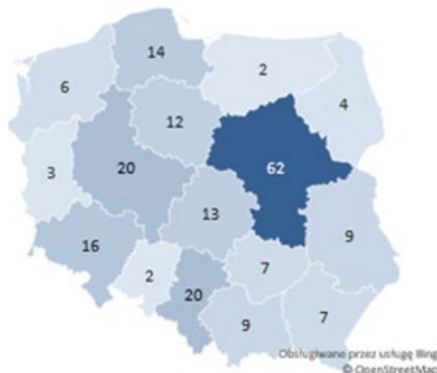
Miasto	Placówki działające w 2010 r.	Miasto	Liczba zamkniętych/ w likwidacji/ wykreślonych w 2024 r.	Placówki działające w 2024 r.
Pruszków	1	Pruszków	0	1
Przasnysz	0	Przasnysz	0	1
Przemyśl	3	Przemyśl	2	2
Przeworsk	0	Przeworsk	0	1
Puck	0	Puck	1	0
Puławy	1	Puławy	1	0
Pułtusk	1	Pułtusk	1	0
Radom	7	Radom	2	5
Ropczyce	0	Ropczyce	1	0
Ruda Śląska	1	Ruda Śląska	0	1
Ryki	1	Ryki	0	1
Rzeszów	2	Rzeszów	2	1
Sandomierz	1	Sandomierz	0	1
Sanok	0	Sanok	1	0
Siedlce	1	Siedlce	0	1
Siemiatycze	1	Siemiatycze	0	1
Sieradz	1	Sieradz	1	0
Skierniewice	1	Skierniewice	1	0
Słupsk	2	Słupsk	1	1
Sochaczew	1	Sochaczew	1	0
Sopot	2	Sopot	1	1
Sosnowiec	3	Sosnowiec	2	2
Stalowa Wola	1	Stalowa Wola	0	1
Stargard Szczeciński	1	Stargard Szczeciński	1	0
Starogard Gdański	1	Starogard Gdański	0	1
Sucha Beskidzka	1	Sucha Beskidzka	0	1
Suwałki	1	Suwałki	2	0
Szczecin	12	Szczecin	7	5
Środa Wielkopolska	1	Środa Wielkopolska	0	1
Świdnica	1	Świdnica	2	0
Świecie	1	Świecie	1	1
Tarnów	1	Tarnów	1	2

Miasto	Placówki działające w 2010 r.	Miasto	Liczba zamkniętych/ w likwidacji/ wykreslonych w 2024 r.	Placówki działające w 2024 r.
Toruń	5	Toruń	2	3
Tuchola	1	Tuchola	0	1
Tychy	2	Tychy	2	0
Tyczyno	0	Tyczyno	1	0
Ustroń	1	Ustroń	1	0
Wałbrzych	1	Wałbrzych	0	1
Warszawa	61	Warszawa	41	45
Wejherowo	1	Wejherowo	0	1
Włocławek	2	Włocławek	1	1
Wołomin	1	Wołomin	0	2
Wrocław	16	Wrocław	7	12
Zamość	2	Zamość	1	1
Zawiercie	1	Zawiercie	1	0
Zielona Góra	2	Zielona Góra	2	0
Złotniki	0	Złotniki	1	0
Żary	1	Żary	0	1
Żyrardów	2	Żyrardów	1	1
Żywiec	1	Żywiec	1	0

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2 zawiera dane liczbowe dotyczące miast, w których – na przestrzeni lat – pojawiło się najwięcej placówek. Są to przede wszystkim Białystok, Gdańsk, Kielce, Katowice, Kraków, Łódź, Poznań, Radom, Szczecin, Warszawa i Wrocław. W nich pojawiły się co najmniej 4 niepubliczne szkoły wyższe, bądź działa ich tyle w roku 2024. Zdecydowana większość miast posiadała jedną, dwie lub maksymalnie 3 tego typu instytucje. Na podstawie tych danych możemy wnioskować, że zapotrzebowanie na usługi świadczone przez niepubliczne szkoły wyższe (w tym zawieramy bibliotekę jako dostęp do zbiorów) istnieje, ale nie jest to tendencja wpływająca na wzrost ich liczby.

Gdy spojrzymy na to zjawisko w perspektywie podziału administracyjnego wyraźniej widać zmiany na tle kraju (wykr. 1, 2).

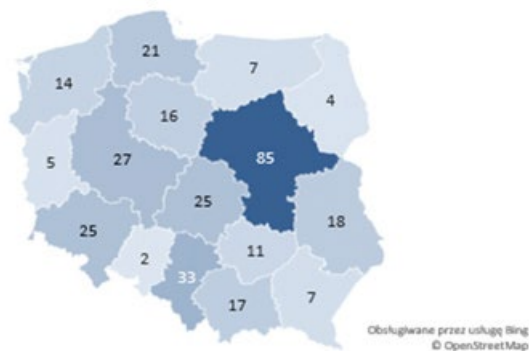

Wykres 1. Liczba NSW działających w 2024 r., ze względu na województwo
Źródło: opracowanie własne.

Wykres 2. Liczba NSW zamkniętych do 2024 r. ze względu na województwo

Na podstawie zmapowanych danych (wykres 1, 2) można wnioskować, że układ rozmieszczania tych instytucji jest nierównomierny, połączony z rozwojem gospodarczym, zmianami trendów na rynku pracy. Porównując to z rozkładem placówek na poniższej mapie (wykres 3) działających w 2010 r. widoczna jest różnica, szczególnie w województwie mazowieckim. Prawie wszystkie województwa uwiadcniają spadek względem minionych lat. Stała liczba utrzymuje się w województwie opolskim, podkarpackim, podlaskim oraz warmińsko-mazurskim.

Wykres 3. Liczba NSW działających w 2010 r., podział ze względu na województwo
Źródło: opracowanie własne.

Największy spadek wystąpił w województwie mazowieckim, o ok. 27%. W okresie 14 lat zauważamy cykl powstawania i zamykania tych placówek.

Tabela 3. Rozkład działających i nie działających NSW w 2010 r. i 2024 r., z podziałem na województwa

dolnośląskie	kujawsko-pomorskie	lubelskie	lubuskie	łódzkie	małopolskie	mazowieckie	opolskie	podkarpackie	podlaskie	pomorskie	śląskie	świętokrzyskie	warmińsko-mazurskie	wielkopolskie	zachodniopomorskie
rok 2010															
25	16	18	5	25	17	85	2	7	4	21	33	11	7	27	14
rok 2024 otwarte															
16	12	9	3	13	9	62	2	7	4	14	20	7	2	20	6
rok 2024 zamknięte															
15	11	9	5	15	15	53	0	6	2	11	18	4	7	13	9
31	23	18	8	28	25	115	2	13	6	25	38	11	9	33	15

Źródło: opracowanie własne.

Powyższa tabela (tab. 3) pozwala zobaczyć, ile dokładnie w danym województwie pojawiło się uczelnie niepublicznych w roku 2010 i 2024. Najwięcej notujemy ich w województwie mazowieckim. Wynika to głównie z bliskości stolicy, w której mieszka aż 1,8 miliona ludzi, co stanowi ok. 5% populacji Polski. A ich proces edukacyjny sprzyja powstawaniu niepublicznych szkół wyższych. Reszta województw ma umiarkowane spadki w liczbach, ale także wzrost nie jest intensywny. Interesowało nas też pytanie, *jak liczba działających, w 2010 r. i obecnie szkół, ma się do liczby bibliotek akademickich na tychże uczelniach.*

Pogłębiając źródła, dające możliwość zbadania tego zjawiska, włączone zostały do analizy ilościowej 206 działających, według bazy RAD-on, niepublicznych szkół wyższych. Ich aktywność ocenialiśmy na podstawie stron internetowych (danych na nich zamieszczanych). Na 206 aktywnych uczelni tylko 166 ma swoje biblioteki i bazę lokalową. Część z nich korzysta z możliwości podpisania porozumienia z innymi bibliotekami¹⁵ naukowymi, publicznymi i prywatnymi. Tą zależność na poziomie wojewódzkim przedstawia poniższa tabela (tab. 4).

¹⁵ *Współpraca biblioteki*, [on-line:] <https://www.bu.uni.wroc.pl/o-bibliotece/wspolpraca> – 2.06.2025; *Akademia Humanitas*, [on-line:] <https://humanitas.edu.pl/SBC#> – 2.06.2025.

Tabela 4. Porównanie liczby działających BNSW do NSW, ze względu na województwo w 2024 r.

	dol- no- ślą- skie	kujaw- sko- po- mor- skie	lu- bel- skie	lu- bu- skie	łódz- kie	ma- ło- pol- skie	ma- zo- wiec- kie	opol- skie	pod- kar- pac- kie	pod- la- skie	po- mor- skie	ślą- skie	świę- to- krzy- skie	war- miń- sko- -ma- zurskie	wiel- ko- pol- skie	za- chod- niopo- mor- skie
liczba działa- jących bibliotek w danym województ- wie	16	9	9	3	8	9	44	2	3	3	13	17	5	2	18	4
uczelnie działające w 2024 r.	16	12	9	3	13	10	62	2	7	4	14	20	7	2	20	6

Źródło: opracowanie własne.

Brak aktualizacji danych na stronach bibliotek/uczelni nie pozwala stwierdzić skąd wynikają te dysproporcje. Nie każda strona internetowa uczelni ma również wzmiankę o bibliotece (czasami jest to tylko punkt biblioteczny¹⁶). Na podstawie odwiedzonych strony www nie można było określić, czy dana szkoła ma swoją własną bazę lokalową czy też współpracę, związaną z biblioteką. Zdecydowana większość aktywnych uczelni nie odpowiedziała również na zapytanie ankietowe o posiadanie biblioteki. Na 193 wysłane zapytania odpowiedziały 44 instytucje. Niektóre adresy mailowe nie istniały, a także część odpowiedzi była odmowna. W przypadku roku 2010 ta różnica była mniej widoczna. Własnej biblioteki nie miało tylko 5 szkół. Baza lokalowa jest niezbędnym elementem do sprawnego działania biblioteki, a w związku z tendencją na konsolidację i zamykanie szkół może nie być na nią miejsca.

Przestrzeń biblioteczna to nie tylko udostępnianie, ale również realizacja procesów bibliotecznych, takich jak opracowanie zbiorów czy ich udostępnianie. W przypadku bibliotek uczelni niepublicznych widoczne jest ich silne uzależnienie od kondycji finansowej uczelni, a kondycja ta może wynikać również z położenia geograficznego placówki na mapie Polski. Opis funkcjonowania tych instytucji jest przedmiotem naszych dalszych badań.

¹⁶ Nowy Punkt Biblioteczny WSZiP w budynku Uczelni przy ul. Wrocławskiej 10 – już otwarty!, wwszip.pl/nowy-punkt-biblioteczny-wszip-w-budynku-uczelni-przy-ul-wroclawskiej-10-juz-otwarty/ – 14.06.2025.

Tabela 5. Porównanie liczby działających BNSW do NSW, ze względu na województwo w 2010 r.

	dol- no- ślą- skie	kujaw- sko- pom- orskie	lu- bel- skie	lu- bu- skie	łódz- kie	ma- ło- pol- skie	ma- zo- wiec- kie	opol- skie	pod- kar- pac- kie	pod- la- skie	po- mor- skie	ślą- skie	świę- to- krzy- skie	war- miń- sko- ma- zurskie	wiel- ko- pol- skie	za- chod- niopo- morskie
liczba działa- jących bibliotek w danym województ- wie	24	15	18	4	24	17	84	2	7	4	21	33	11	7	27	14
działające uczelnie w 2010 r.	25	16	18	5	25	17	85	2	7	4	21	33	11	7	27	14

Źródło: opracowanie własne.

Wnioski

W zebranych danych z lat 1990–2010 i ich porównaniu z 2024 rokiem wyraźnie widać spadek aktywności bibliotek niepaństwowych szkół wyższych. Związane jest to z przeobrażaniem się prywatnego sektora rynku edukacyjnego w Polsce. Likwidacja, przejmowanie, łączenie, zamykanie niepublicznych uczelni wyższych ściśle związane jest z likwidacją ich systemu informacyjno-bibliotecznego. Wpływ na rozbieżność pomiędzy budowaniem własnego systemu bibliotecznego a korzystaniem z usług istniejących placówek lub dostępu do baz danych mogą mieć również zapisy legislacyjne. Zapisy te określają, że „w uczelni działa system informacyjno-biblioteczny”¹⁷, a nie precyzują jego struktury czy lokalizacji. Zagęszczenie niepublicznych szkół wyższych i organizowanych przez nie bibliotek (lub dostępu do zbiorów) w województwie mazowieckim lub obszarze Górnego Śląska stawia pytanie o zasadność utrzymywania tak rozbudowanej infrastruktury bibliotecznego, jakość zbiorów, ich strukturę, dostępność czy kadrę realizującą zadania biblioteczne. Niniejszy artykuł jest wstępem do pogłębionej analizy dającej całościowy obraz tego zjawiska na bibliotekarskiej mapie Polski.

¹⁷ Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 49, p. 2, Dz.U. z 2024 r., poz. 1571, s. 29, [on-line:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240001571/U/D20241571Lj.pdf> – 6.04.2025.

Bibliografia

- Akademia Humanitas*, [on-line:] <https://humanitas.edu.pl/SBC#> – 2.06.2025.
- Dunn E., *Prywatyzując Polskę*, Warszawa 2017.
- Edukacja*, Główny Urząd Statystyczny, [on-line:] <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/> – 5.06.2025.
- Ewidencja uczelni niepublicznych*, RAD-ON, 2024, [on-line:] https://radon.nauka.gov.pl/dane/ewidencja-uczelni-niepublicznych?statusCode=OPERATING&statusCode=TRANSFORMED&statusCode=UNEXPECTED_STATUS&statusCode=IN_LIQUIDATION&statusCode=ERASED_FROM_EUN&statusCode=LIQUIDATED&pageNumber=1 – 5.06.2025.
- Januszko-Szakiel A., Imiołek K., Fajfer A., *Źródła finansowania projektów bibliotecznych. Na przykładzie Biblioteki Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*, „Biuletyn EBIB” 2013, nr 4 (140), [on-line:] <https://ebibojs.pl/index.php/ebib/article/view/458/530> – 2.06.2025.
- Jędralska M., *Nowe życie online, czyli publikacje uczelni niepublicznej w środowisku cyfrowym*, „Bibliotheca Nostra” 2009, nr 3/4, s. 55–66.
- Karciarz M., *Biblioteki niepaństwowych szkół wyższych w Polsce w latach 1990–2010: powstanie, rozwój, perspektywy*, praca doktorska pod kier. prof. dr hab. Bogumiły Staniów, Wrocław, 2013.
- KoHa – History, Official Website of Koha Library Software, [on-line:] <https://kohacommunity.org/about/history/> – 5.06.2025.
- Mikropoświadczenia będą dostępne dla wszystkich*, IBE, [on-line:] <https://ibe.edu.pl/pl/aktualnosci/2622-mikroposwiadczenia-beda-dostepne-dla-wszystkich> – 7.06.2025.
- Model współdziałania uczelni publicznych i niepublicznych – stan obecny i perspektywy*, Materiały z ogólnopolskiej konferencji zorganizowanej w dniu 7 listopada 2003 roku w Wyższej Szkole Ubezpieczeń i Bankowości w Warszawie, red. J. Woźnicki, [on-line:] https://www.frp.org.pl/images/publikacje/publication/model_wspoldzialania_fpake_tekst_1.pdf – 20.05.2025.
- Niedźwiecka-Ambroziak J., *Wpływ wykorzystania dotacji ministerialnych i funduszy unijnych na kształtowanie się zbiorów w bibliotece uczelni niepublicznej na przykładzie biblioteki Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu*, „Studia o Książce i Informacji” 2016, t. 35, <https://doi.org/10.19195/2300-7729.35.3>.
- Nowy Punkt Biblioteczny WSZiP w budynku Uczelni przy ul. Wrocławskiej 10 – już otwarty!*, wvszip.pl/nowy-punkt-biblioteczny-wszip-w-budynku-uczelni-przy-ul-wroclawskiej-10-juz-otwarty/ – 14.06.2025.
- Przybysz J., Pioterek P., *Raport o bibliotekach wyższych szkół niepaństwowych w Polsce*, „Biuletyn EBIB” 2001, nr 5(23), www.ebib.pl/2001/23/przybysz.html – 5.06.2025.
- Sawulski J., *Pokolenie ,89. Młodzi o polskiej transformacji*, Warszawa 2019.
- Serafin M., *Biblioteka akademicka w świetle obowiązującego prawa*, „Biuletyn EBIB” 2004, nr 2 (53), [on-line:] <https://www.ebib.pl/2004/53/serafin.php> – 1.06.2025.

- Turowska J., *Biblioteki wyższych szkół niepublicznych Trójmiasta. Stan na początku 2006 r.*, „Biuletyn EBIB” 2006, nr 11 (81), [on-line:] <https://www.ebib.pl/2006/81/a.php?turowska> – 30.05.2025.
- Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, art. 49, p. 2, Dz.U. z 2024 r., poz. 1571, [on-line:] <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240001571/U/D20241571Lj.pdf> – 6.04.2025.
- Współpraca biblioteki*, [on-line:] <https://www.bu.uni.wroc.pl/o-bibliotece/wspolpraca> – 2.06.2025.

Streszczenie

Artykuł przedstawia wybrany fragment badań nad stanem i perspektywami rozwoju bibliotek niepaństwowych szkół wyższych w Polsce. Analiza umiejscowienia tych placówek na mapie Polski jest punktem wyjścia do pogłębiania problemu zmian zachodzących w ich działalności. W tym celu porównaliśmy dane opracowane w latach 1990–2010 z danymi zebranymi w 2024 roku. Analiza została przeprowadzona w kilku kluczowych obszarach: zmian technologicznych, organizacyjnych oraz kształtujących się ról badanych bibliotek. Celem artykułu jest przedstawienie liczbowego rozwoju tych bibliotek na mapie Polskioraz ukazanie zmian w środowisku edukacyjnym i technologicznym które temu towarzyszą.

Słowa kluczowe: niepubliczne szkolnictwo wyższe, biblioteki niepaństwowych szkół wyższych, zmiany w bibliotekach, analiza porównawcza

Libraries of non-public higher education Institutions in Poland – A comparative analysis (1990–2010 vs. 2024)

Abstract

The article presents a selected excerpt from research on the state and development prospects of libraries at non-state (private) higher education institutions in Poland. Examining the geographical distribution of these institutions across Poland serves as a starting point for a deeper analysis of the changes taking place in their operations. To this end, we compared data compiled between 1990 and 2010 with data collected in 2024. The analysis was conducted across several key areas: technological changes, organizational developments, and the evolving roles of the libraries under study. The analysis was conducted in several key areas, including technological and organisational changes, and the evolving roles of the libraries under study. The article aims to present the numerical development of these libraries in Poland and demonstrate the accompanying changes in the educational and technological environment.

Keywords: non-public higher education, libraries of non-public universities, changes in libraries, comparative analysis